

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

ხელნაწერის უფლებით

ნინო ჩხეიძე

საქართველოს განსახლების სისტემის განვითარების
ტენდენციების დამუშავება
(სამხრეთი რეგიონების მაგალითზე)

დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად
წარდგენილი დისერტაციის

ავტორეფერატი

თბილისი

2011 წელი

სამუშაო შესრულებულია საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
არქიტექტურის, ურბანისტიკის და დიზაინის ფაკულტეტის
არქიტექტურის და ქალაქთმშენებლობის (ურბანისტიკის) დეპარტამენტის
ურბანული დაგეგმარების მიმართულებაზე

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:

სრული პროფესორი:

ოთარ ნახუცრიშვილი

რეცენზენტები: -----

დაცვა შედგება 2011 წლის "-----" -----, ----- საათზე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის არქიტექტურის,
ურბანისტიკის და დიზაინის ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს
კოლეგიის სხდომაზე, კორპუსი -----, აუდიტორია -----
მისამართი: 0175, თბილისი, კოსტავას 77.

დისერტაციის გაცნობა შეიძლება სტუ-ს ბიბლიოთეკაში,

ხოლო ავტორეფერატისა - სტუ-ს ვებ-გვერდზე

სადისერტაციო საბჭოს მდივანი: გიორგი წულუკიძე

თემის აქტუალურობა, ოციოდე წელია, რაც საქართველო სრულიად ახლებურ, ისტორიულად უპრეცედენტო პირობებში არსებობს. იდეურ-პოლიტიკურ თუ სოციალურ-ეკონომიკურ ძვრებს საზოგადოებრივი ცხოვრების მრავალი სფეროს ხელახალი გააზრება და სტრუქტურირება მოჰყვა. ამასთან ერთად, რეალურად არსებობს ის სფეროები, რომლებიც პროფესიული აზრით მოცული ჯერაც არ არის. ამგვარ სფეროთა რიგს საქართველოს სივრცითი მოწყობა, ერთიანი განსახლების სისტემა, მისი ჩამოყალიბების თეორიული წანამდღვრები და საპროექტო პრაქტიკა მიეკუთვნება.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, განსახლების სისტემის ქვეყნის მასშტაბში ოპტიმიზაციის მრავალ ფაქტორებს შორის (ბუნებრივ-კლიმატურიდან ვიდრე სამეურნეო-ეკონომიკურამდე), წინა პლანზე წამოიწია განსახლების სისტემის მდგრადობამ, მისმა მოქნილობამ და სხვადასხვა გამოწვევების მიმართ ადაპტაციის უნარმა. ამასთან ერთად, საქართველოს განსახლების სისტემა დივერსიფიცირებას, დემოგრაფიული ტევადობის გაზრდას უთუოდ საჭიროებს.

ექვგარეშეა, რომ ამ გამოწვევებზე საქართველოს ტერიტორიაზე საბჭოთადროინდელი განსახლების სისტემა ვერ პასუხობს. ამასთან, გამოვლინდა მანამდე არსებული განსახლების მეთოდოლოგიური საფუძვლების კრიზისი. აუცილებელი გახდა რეგიონული დაგეგმვის პოლიტიკის ახლებური გააზრება, მიწის ბაზრის ჩამოყალიბების, უძრავი ქონების, ასევე, ტერიტორიული მართვის დეცენტრალიზებულ სისტემაზე გადასვლის გათვალისწინება.

ამ კონტექსტში, თანამედროვე ხედვებზე ორიენტირებული საქართველოს განსახლების სისტემის და მისი ტერიტორიული სტრუქტურის პრობლემატიკა, პრაქტიკულად შესწავლილი არ არის. ამდენად, საქართველოს სამხრეთი რეგიონების ქვეყნის განსახლების ერთიან სისტემაში ჩართულობის შესაძლებლობების დადგენა, მისი ეკონომიკური პოტენციალის გამოვლენა, თავისებურებებისა და მოქმედი ფაქტორების ინვენტარიზაცია, მისი ფუნქციურ-გეგმარებითი და სივრცით-

ტერიტორიული განვითარების ტენდენციების დადგენა, „ახალი თაობის“ სივრცით-გეგმარებითი დოკუმენტაციის შემუშავების მეთოდოლოგიის დახვეწა თანამედროვე ეტაპზე განსაკუთრებულ აქტუალობას იძენს.

კვლევის მიზნები და ამოცანებია განვითარების პოსტსაბჭოთა ეტაპზე საქართველოს სამხრეთი რეგიონების - ქვემო ქართლი, თრიალეთი, სამცხე-ჯავახეთი, მთიანი აჭარა - სპეციფიკური თავისებურებების გამოვლენა და მისი მდგრადი განვითარების სივრცით-ტერიტორიული და ფუნქციურ-გეგმარებითი წინადადებების შემუშავება. ამ მიზნის მისაღწევად გადასაჭრელია შემდეგი ამოცანები:

- სოციალურ-ეკონომიკური ანალიზისა და ტერიტორიის რესურსების შეფასების საფუძველზე დადგინდეს თითოეული გამოყოფილი ტერიტორიული ერთეულის კონკურენტული უპირატესობები, მკაფიოდ განისაზღვროს ის პრიორიტეტები, მიზნები და ამოცანები, რომლებიც საფუძვლად უნდა დაედოს რეგიონების სწრაფ განვითარებას და მათ მდგრად ფუნქციონირებას;
- მოიძებნოს ისეთი ტერიტორიულ-სტრუქტურული და ფუნქციურ-გეგმარებითი ხერხები, რომლებიც ხელს შეუწყობს რეგიონების დასახლებების მდგრად განვითარებასა და მათ ინტეგრაციას განსახლების ერთიან ნაციონალურ სისტემაში.

სადისერტაციო კვლევის თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლებია საქართველოს კონსტიტუცია, საქართველოს კანონი „სივრცითი მოწყობისა და ქალაქთმშენებლობის საფუძვლების შესახებ“ (2005 წ.), საქართველოს მიერ რატიფიცირებული მრავალმხრივი თუ ორმხრივი საერთაშორისო კონვენციები და ხელშეკრულებები, საქართველოს სხვა საკანონმდებლო-ნორმატიული აქტები; ამასთანავე, სამთავრობო სამოქმედო გეგმები; ქართული და უცხოური ლიტერატურული წყაროები; საქართველოს დასახლებათა ურბანული განვითარების პრაქტიკული საქმიანობის საკითხებში შესაბამისი ორგანიზაციებისა და ინსტიტუტების პროექტები; საერთაშორისო აქტორების მიერ შესრულებული კვლევები.

დისერტაციაში დასმული კონკრეტული საკითხების კვლევა დაეყრდნო რაოდენობრივი სოციოლოგიური კვლევის (ანკეტირების) მონაცემებს, გამოყენებულ იქნა თვისებრივი და რაოდენობრივი სოციოლოგიური კვლევის მეთოდებს. ასევე, *In-depth Interviews* – ჩაღრმავებული გამოკითხვა. მონაცემის ანალიზისათვის გამოყენებული იქნა ისეთი მეთოდები, როგორცაა მონაცემების დაჯგუფება, ტიპოლოგია, ფაქტორული ანალიზი, კორელაციური ანალიზი, ამასთანავე, გამოყენებულია სტატისტიკური შედარებების, ანალოგიის, სისტემური მიდგომის და სხვა.

კვლევის ძირითად ობიექტს წარმოადგენს საქართველოს სამხრეთი რეგიონების - ქვემო ქართლი, თრიალეთი, სამცხე-ჯავახეთი, მთიანი აჭარა - განსახლების სისტემის ფუნქციურ-ტერიტორიული სტრუქტურა.

სადისერტაციო კვლევის საგანს წარმოადგენს დამოუკიდებლობის პერიოდში საქართველოს სამხრეთი რეგიონების განსახლების სისტემის სივრცით-ტერიტორიული და ფუნქციურ-გეგმარებითი ევოლუციის ფაქტორები, თავისებურებები და ტენდენციები.

კვლევის მეცნიერულ სიახლეს წამოადგენს ის გარემოება, რომ საქართველოს სახელმწიფოებრივი ჩამოყალიბების დღევანდელ ეტაპზე, არსებული სოციალურ-ეკონომიკური ვითარების, შიდა და გარე პოლიტიკური თუ ეკონომიკური ურთიერთობებისა და ქვეყნის მდგრადი განვითარების უზრუნველყოფის მიზნით, მოხდა ახალი თაობის პირველი დოკუმენტის - პერსპექტიული განვითარების სახელმწიფოებრივი ქალაქთმშენებლობითი პროგრამის – სამხრეთ საქართველოს რეგიონული განსახლების გენერალური სქემის ახლებური მოდელის შემუშავების კონცეფტუალური წინადადებების მომზადება-აქტუალიზაცია.

ხაზგასასმელია, რომ ამგვარი გეგმარებითი დოკუმენტაცია არც რეგიონული და არც ქვეყნის მასშტაბით დამოუკიდებელ საქართველოში ჯერ არ შემუშავებულა და არც დამუშავების სტადიაში იმყოფება. თუმცა,

შეიძლება ითქვას, რომ ამ მიმართულებით გარკვეული ძვრები უკვე შეინიშნება.

ნაშრომის პრაქტიკული ღირებულებაა მისი კონცეფტუალური ხედვის, დასკვნებისა და რეკომენდაციების გამოყენება საქართველოს სამხრეთი რეგიონების სივრცით-ტერიტორიული დაგეგმვის დოკუმენტების შემუშავებისას. ამასთანავე, ის შეიძლება გამოყენებულ იქნას, როგორც ქვეყნის სივრცითი მოწყობის გენერალური სქემისთვის საყრდენი პლატფორმა, ხოლო მიმდებარე დასახლებებისთვის - სივრცითი განვითარების ამოსავალი ინფორმაცია.

დისერტაციის მოცულობა და სტრუქტურა: დისერტაცია შედგება 170 გვერდისაგან და, დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი დისერტაციის გაფორმების ინსტრუქციის მიხედვით, მოიცავს სატიტულო გვერდს, ხელმოწერების გვერდს, რეზიუმეს ორ ენაზე (ქართული; ინგლისური), შინაარსს, ცხრილების ნუსხას, სქემების ნუსხას, გრაფიკების ნუსხას, სურათების ნუსხასა და დისერტაციაში გამოყენებული აბრევიატურების გვერდს. ძირითადი ტექსტი შედგება შესავალის, სამი თავის - ლიტერატურის მიმოხილვა, შედეგები და მათი განსჯა, დასკვნის - გამოყენებული ლიტერატურის ჩამონათვალისა და დანართისაგან (ცალკე ტომად).

შესავალში განხილულია თემის აქტუალობა, კვლევის მიზანები და ამოცანები. კვლევის ობიექტი და საგანი, თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები, ნაშრომის მეცნიერული სიახლე და მისი პრაქტიკული მნიშვნელობა.

დისერტაციის ძირითადი შედეგები თავების მიხედვით

დისერტაციის პირველი თავი წარმოადგენს ლიტერატურის მიმოხილვა. საქართველოს განსახლების სისტემის ფორმირების, თანამედროვე ქალაქმშენებლობის თეორიის ჩამოყალიბების, რეგიონული პოლიტიკისა და სივრცით-ტერიტორიული დაგეგმვის საკითხებთან

დაკავშირებით განხილული და შესწავლილი წყაროები 5 ჯგუფად დაიყო. ესენია:

1. საკანონმდებლო-ნორმატიული ბაზა;
2. სამთავრობო სამოქმედო გეგმები;
3. ლიტერატურული წყაროები და ინტერნეტ რესურსები;
4. საქართველოს დასახლებათა ურბანული განვითარების პრაქტიკული საქმიანობის საკითხებში შესაბამისი ორგანიზაციებისა და ინსტიტუტების პროექტები;
5. საერთაშორისო აქტორების პროგრამები, პროექტები, პოლიტიკები.

ყველა ზემოთმგანხილული და სხვა წყაროები სისტემურ ერთობლიობაში ქმნის ქალაქთმშენებლობისა და რეგიონული დაგეგმვის ევოლუციური მიმართულებების შემდგომი განვითარების კონცეფტუალურ და მეთოდოლოგიურ ბაზას.

დისერტაციის მეორე თავს წარმოადგენს შედეგები და მათი განსჯა, რომელიც შემდეგი ქვეთავებითაა წარმოდგენილი: „საქართველოს განსახლების სისტემის ისტორიულ-გეოგრაფიული რეტროსპექტივა“, რომელიც, თავის მხრივ მოიცავს შემდეგ საკითხებს:

- საქართველოს ტერიტორიის მმართველობითი სტრუქტურის ისტორიული მიმოხილვა;
- საქართველოს განსახლების სისტემის განვითარების ძირითადი ეტაპები და ტენდენციები.

ამ თავში, ისტორიულ ჭრილში განხილულია თანამედროვე საქართველოს სახელმწიფო ტერიტორიისა და მისი განსახლების სისტემის ჩამოყალიბების ძირითადი ეტაპები. ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით, ეს იყო რთული და ხანგრძლივი ათასწლოვანი პროცესი და წარმოადგდა ქართველი ხალხის სოციალურ-ეკონომიკური და ეთნიკურ-კულტურული ევოლუციის კანონზომიერ შედეგს. ამასთანავე, უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა იმას, რომ საქართველოს ტერიტორია მთისა და ბარის ფიზიკურ-გეოგრაფიულ და, შესაბამისად, ეკონომიკურ ზონებად იყო დიფერენცირებული. ფიზიკურ-გეოგრაფიული სპეციფიკა განსაზღვრავდა

მოსახლეობის განსახლებისა და სამეურნეო საქმიანობის თავისებურებებსაც, რაც, საბოლოო ჯამში, მთისა და ბარის მოსახლეობისა და მათი განსახლების ტერიტორიათა შერწყმის ტენდენციით გამოიხატებოდა.

ცნობილია, რომ სახელმწიფოს ერთ-ერთი ფუნდამენტური მახასიათებელია მისი ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული აღნაგობა. უკვე, ძვ.წ.IV-IIIსს, საქართველოს მთელი სამეფო შვიდ სამხედრო-ადმინისტრაციულ ერთეულად-საერისთავოდ დაიყო და საუკუნეთა განმავლობაში ისინი ქართული სახელმწიფო სხეულის კარკასს ქმნიდნენ.

საბჭოთა ხელისუფლების წლებში (1921-1991 წწ.) ფაქტობრივად შენარჩუნებულ იქნა ადმინისტრაციული დაყოფის ადრე არსებული სისტემა. 1991 წელს სახელმწიფოებრიობის აღდგენის შემდეგ, ქვეყნის ტერიტორიული მოწყობის საკითხი არაერთხელ იდგა დღის წესრიგში, თუმცა ის დღემდე არ არის გადაწყვეტილი. ტერიტორიული მოწყობის გარეშე, ბუნებრივია, სახელმწიფოებრივი მმართველობა გართულებულია. აღსანიშნავია, რომ საქართველოში უკვე აქტიურად მიმდინარეობს რეგიონალიზის პროცესი. ანასთანავე, მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული, რომ საქართველოში, ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის გვერდით, დგას ფუნქციურ-ტერიტორიული ერთიანობის უზრუნველყოფის ამოცანა.

როგორც ქვეყნის მმართველობით სტრუქტურაში, ასევე საქართველოს განსახლების სისტემაშიც ყოველთვის აისახებოდა ბუნებრივ-კლიმატური, იდეურ-პოლიტიკური, სოციალურ-ეკონომიკური, სამხედრო-სტრატეგიული გარე და შიდა ფაქტორების დროში ცვალებადი კომბინაცია. ამ პროცესის ყველაზე თვალსაჩინო, „პლაკატურ“ ილუსტრაციად სხვადასხვა ქვეყნებში განსახლების სისტემათა წამყვანი ელემენტების - დედაქალაქების მონაცვლეობა გამოდგება.

ამ ისტორიული პროცესების მიღმა არც საქართველო დარჩენილა. საკმარისია გავიხსენოთ იბერიის დედაქალაქის მცხეთიდან თბილისში გადმოტანა (V-VI ს.ს. მიჯნა); ლეკიანობის თავიდან აცილების შედეგად,

კახეთის სოფლების მთის ხეობებიდან ბარად ჩამოსახლება; „ახალი ქალაქების“ – რუსთავის, ჟინვალის, მადნეულის მშენებლობა, ეკომიგრანტების სოფლების ადმინისტრაციული წესით შექმნა; და, სულ ბოლოს, 2008 წლის საომარი მოქმედების შედეგად, შიდა ქართლში დევნილი მოსახლეობისათვის მყისიერად აღმოცენებული დასახლებები.

უნდა ითქვას, რომ საქართველოს განსახლების სისტემის განვითარების ბოლოდროინდელი პრაქტიკა „რეაქტიული“ ხასიათისაა; ის, როგორც წესი, წარმოადგენს ახალი – მოსალოდნელი თუ მოულოდნელი – გამოწვევების მომდევნო პასუხს. გაცილებით უფრო შედეგიანი იქნებოდა განსახლების სისტემის განვითარების წინმსწრები, თანაც მიზანდასახული ხედვის, სტრატეგიისა თუ კონცეფციის შემუშავება და აპრობაცია.

დისერტაციის მომდევნო ქვეთავია **„საქართველოს განსახლების სისტემის სამხრეთი ღერძის განვითარების ტენდენციები“**. ის მოიცავს შემდეგ საკითხებს:

- საქართველოს განსახლების სისტემის სამხრეთის ღერძის ფუნქციურ-გეგმარებითი ფორმირების აქტუალიზება;
- სატრანსპორტო-საკომუნიკაციო ინფრასტრუქტურა - პოლიტიკები, პროგრამები, პროექტები (PPP);
- რეგიონული პოლიტიკისა და სივრცით-ტერიტორიული დაგეგმვის უცხოური გამოცდილება.

ამ თავში ძირითადი აქცენტი გაკეთებულია საქართველოს განსახლების სისტემის თავისებურებაზე, რომელიც გამოიხატება იმაში, რომ, ქვეყნის მასშტაბით, განსახლების ძირითადი, აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოს გამაერთიანებელი ღერძი, ფაქტობრივად, ერთადერთიცაა.

ამ თვალსაზრისით განხილულია საქართველოს განსახლების ძირითადი ღერძის დამხმარე ღერძის ფორმირების ფუნქციურ-გეგმარებითი პირობები. განსახლების „სამხრეთის ღერძად“ მოაზრებული ეს ფუნქციურ-გეგმარებითი კორიდორი ერთმანეთს აკავშირებს შემდეგ დასახლებებს: თბილისი - მარნეული - ბოლნისი - წალკა - ნინოწმინდა - ახალქალაქი -

ასპინძა - ახალციხე - ადიგენი - ხულო - შუახევი - ქედა - ხელვაჩაური - ბათუმი და ბუნებრივად გამოიწვევს სამხრეთ საქართველოს, სოციალურ-ეკონომიკური თვალსაზრისით, პრობლემური რეგიონების ურბანიზებას, მათ ჩართულობას ერთიან ნაციონალურ სამეურნეო სივრცეში, ამოქმედებს ამ რეგიონების პოტენციურ დემოგრაფიულ რესურსებს, ხელს შეუწყობს მდგრად განსახლებას. ეს ყოველივე კი, საბოლოოდ, ხელს შეუწყობს ქვეყნის რეგიონების ესოდენ საჭირო სრულფასოვან ინტეგრაციას ერთიან ქართულ სახელმწიფოში. ცხადია, ამგვარი ინტეგრაცია თავისთავად არ მოხდება; ის საჭიროებს სახელმწიფო ინსტიტუტების სათანადო ძალისხმევას განსახლების კომპლექსური სტრატეგიის რეალიზების ფარგლებში.

საქართველოს „სამხრეთი ღერძის“ ფორმირებასა და განვითარების მიმართულებებზე მნიშვნელოვან ზემოქმედებას ახდენს გეოპოლიტიკური წანამძღვრებით განსაზღვრული საქართველოს როლი კავკასიასა და ევრაზიულ სივრცეში, რამაც პრიორიტეტულობის მაღალი ხარისხი შესძინა სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის განვითარებას, მის სრულყოფას და სატრანზიტო ალტერნატიული გზების ძიებას.

ამ კონტექსტში, მნიშვნელოვანია ისეთი ფაქტორები, როგორცაა ალტერნატიული გზით შავ ზღვაზე გასვლის უზრუნველყოფა და ბაქო – თბილისი – ყარსის სარკინიგზო ხაზის განვითარების იდეა. ამ მიმართულებით სატრანსპორტო კავშირების ფუნქციონირების შედეგად მოსალოდნელია მგზავრთნაკადებისა და სატრანზიტო ტვირთების გადაზიდვების გადანაწილება საქართველოდან თურქეთის, სომხეთის, აზერბაიჯანის მიმართულებით. ხოლო, საქართველოსა და ევროკავშირის ქვეყნების სარკინიგზო ქსელის ინტეგრაცია გამოიწვევს პროექტში ჩართული რეგიონების (როგორც ტრანსსასაზღვრო რეგიონების) არსებით ფუნქციურ-გეგმარებით და სტრუქტურულ ცვლილებებს.

ზემოთაღნიშნული ფაქტორების ანალიზისა და ზემოქმედების შეფასების მიხედვით, ისინი ძლიერ იმპულს აძლევს განსახლების „სამხრეთი ღერძის“ განვითარებას და, რაც მთავარია, ტრანსნაციონალურ

განედურ მიმართულებასთან ერთად, მნიშვნელობას ინარჩუნებს გრძელვადიანი მიმართულებაც, რითაც „სატრანსპორტო დერეფანი“ გარკვეულწილად უფრო მაღალ კატეგორიაში („გზაჯვარედინი“) გადავა. შეიძლება ითქვას, რომ კომუნიკაციური ღერძის ამგვარი სივრცით-ტერიტორიული ტრანსფორმაცია განსახლების სისტემის ურბანული განვითარების ერთ-ერთი ძირითადი ფაქტორია.

სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის განვითარებას მოჰყვება მოძრაობის ინტენსიურობის გაზრდა, რაც, განსაკუთრებით სავარაუდოა ახალციხე-ახალქალაქი-ნინოწმინდა-სომხეთის საზღვარის მონაკვეთში. ეს ფაქტორი გასათვალისწინებელია რეგიონის დასახლებათა ტერიტორიულ-სივრცითი დაგეგმვის დროს.

სატრანსპორტო დერეფნებისა და მეზობელ ქვეყნებთან - ამ შემთხვევაში, თურქეთთან და სომხეთთან - საგარეო სოციალურ-ეკონომიკური კავშირების განვითარება, თავის მხრივ, ხელს უწყობს ტრანსსასაზღვრო რეგიონების ინტენსიურ ფორმირებას. მათი აქტუალობა განისაზღვრება იმით, რომ ისინი დადებითად მოქმედებენ ინტეგრაციული ეკონომიკური პროცესების განვითარებაზე მეზობელ ქვეყნებს შორის.

ქვემოთ წარმოდგენილია ინფრასტრუქტურის რეაბილიტაციის შედეგად განსახლების „სამხრეთი ღერძის“ გასწვრივ სატრანსპორტო მოძრაობის ინტენსივობის სავარაუდო ცვლილებების ანალიზი.

როგორც ცნობილია, სატრანსპორტო მომსახურება საქართველოს სავაჭრო-ეკონომიკური საქმიანობის მნიშვნელოვანი სფეროა, რომლიდანაც მიღებული ეკონომიკური სარგებელი ძალზე არსებითია ქვეყნისათვის. ტრანსპორტის მომსახურებიდან მიღებულ შემოსავლებში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს აზერბაიჯანსა და სომხეთს. საქართველოს გავლით როგორც სავაჭრო-ეკონომიკური ტრანსპორტით, ისე რკინიგზით გადაზიდული ტრანზიტული ტვირთების 90%-ზე მეტი მოდის ამ ქვეყნებზე. ასევე, საქართველოს ნავსადგურებშიც დამუშავებული სატრანზიტო ტვირთის დიდი ნაწილი, დაახლოებით 83% ამ ქვეყნებზე მოდის, მიუხედავად ამისა, სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის გაუმართაობის გამო, სამცხე-

ჯავახეთის წილი საქართველოს სატრანსპორტო შემოსავლებში მხოლოდ 1%-ია.

სამხრეთი რეგიონების დამაკავშირებელი საავტომობილო გზისა და ახალი საბაჟო-გამშვები პუნქტის მშენებლობა-რეაბილიტაცია მნიშვნელოვნად შეამცირებს მანძილს სომხეთიდან თურქეთისა და, შემდეგ, ევროპის მიმართულებით (იხ.ცხრილი).

ცხრილი 1. საქართველოსა და მეზობელ ქვეყნებს შორის მანძილები და გადაადგილების დრო.

მარშრუტი	მანძილი	საშუალო დრო
სადახლო სარფის საზღვრამდე	480 კმ	7.5 სთ
ნინოწმინდას საზღვრი - ახალციხე - ბათუმამდე	285 კმ	4.5-5 სთ
ერევნიდან ნინოწმინდას საზღვრამდე	178 კმ	2.30-3 სთ
ერევნიდან სადახლოს საზღვრამდე	225 კმ	4 სთ
ერევანი-სადახლო-სარფი	705 კმ	11-11.5 სთ
ერევანი- ნინოწმინდა (საზღვარი)-სარფი	463 კმ	7-7.5 სთ
გიუმრიდან ნინოწმინდის საზღვრამდე	48 კმ	45 წთ(მაქსიმუმი)
გიუმრიდან სადახლოს საზღვრამდე	171 კმ	3.30 სთ
თბილისი-ნინოწმინდა-კარწახი	214 კმ	4.5-5 სთ
თბილისი-ვალე	230 კმ	3.5-4 სთ
თბილისი-სარფი	370 კმ	5.5-6.5 სთ

ცხრილში მოცემული ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მაჩვენებელია ერევანი-სადახლო-სარფისა და ერევანი-ნინოწმინდა (საზღვარი) - სარფის დრო-მანძილზე დამოკიდებულების შედარება, სადაც სხვაობა მანძილებს შორის 242 კმ-ია, ხოლო მგზავრობის ხანგრძლივობას შორის 4 სთ.

ზემოთმოყვანილი ანალიზის და საქართველოს დღეს მოქმედ საბაჟო-გამშვებ პუნქტებზე მოძრაობის ინტენსიურობის გათვალისწინებით, საქართველოს „სამხრეთ ღერძზე“ სატრანსპორტო მოძრაობის გადამისამართება გარდაუვალია. თუმცა, ის ვერ ჩაანაცვლებს ძირითად ტრანზიტულ გზას. აქ დიდი როლი შეიძლება ითამაშოს საავტომობილო გზათა სეზონურობამ და, რაც ყველაზე მთავარია, რთულმა რელიეფმა. ამდენად, ტრანზიტული სატვირთო გადაზიდვების გადამისამართება ამ

მიმართულებით შესაძლოა უმნიშვნელო იყოს. სავარაუდოა, რომ სამხრეთი მარშრუტი, ძირითადად, მოემსახურება შიდასახელმწიფოებრივ გადაზიდვებს, რაც უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია ერთიანი ეკონომიკური სივრცისა და რეგიონული ინტეგრაციისათვის. ამ გზით ისარგებლებს ასევე მეზობელი ქვეყნების(განსაკუთრებით სომხეთის) მოსახლეობა, ტურისტები, რომლებიც გადაადგილდებიან მსუბუქი ავტომობილებით. ეს გარემოება მნიშვნელოვნად განტვირთავს საბაჟო-გამშვებ პუნქტებს სადახლოსა და სარფში, რაც, ასევე, აქტუალური საკითხია (იხ. სქემა ; 2).

სქემა 1. საგზაო ინფრასტრუქტურის ინტენსივობა გზების რეაბილიტაციამდე 2006 წელი

მომარაგების ინტენსივობა 2006 წლისთვის
(წლის განმავლობაში არსებული საშუალო დღიური ინტენსივობა (წსდ) ავტომანქანა/დღე-ღამეში)

წყარო: kocks Consult GmbH, შპს საარემპტო-საოპერულტაციო კომპანია ბიტი-იტან ჯერთალ

სქემა 2. საგზაო ინფრასტრუქტურის ინტენსივობა გზების რეაბილიტაციის შემდეგ 2010 წელი

მომარაგების ინტენსივობა 2010 წლისთვის
გაუმჯობესებულ გზებზე
(წლის განმავლობაში არსებული საშუალო დღიური ინტენსივობა (წსდ) ავტომანქანა/დღე-ღამეში)

წყარო: kocks Consult GmbH, შპს საარემპტო-საოპერულტაციო კომპანია ბიტი-იტან ჯერთალ

დისერტაციაში ჯეროვანი ყურადღებაა გამახვილებული რეგიონული პოლიტიკისა და სივრცით-ტერიტორიული დაგეგმვის უცხოური გამოცდილების შესწავლას, შეფასებასა და მის გამოყენებას, რაც სასარგებლოა ქვეყანაში მოვლენათა განვითარების წინასწარი განჭვრეტისა და მათი, უკვე აპრობირებული გეგმარებითი საშუალებებით, ოპტიმალური წარმართვისათვის.

უნდა აღინიშნოს, რომ ჩვენს მიერ განხილული დასავლეთ ევროპის ცალკეული ქვეყნების დაგეგმარების გამოცდილება ცხადყოფს, რომ ტერიტორიული დაგეგმარება არის ამა ტუ იმ ქვეყნის რეგიონული პოლიტიკის მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილი. ის მოიცავს სხვადასხვა საკანონმდებლო, ადმინისტრაციული თუ ეკონომიკური ზომების კომპლექსს, რომელსაც ახორციელებენ როგორც ცენტრალური სამთავრობო დაწესებულებები, ისე ადგილობრივი ხელისუფლების ორგანოები – შესაბამისად, ქვეყნისა და საკუთრივ რეგიონის დონეებზე.

საქართველოში გაწონასწორებული განსახლების სისტემის ფორმირებისათვის სასარგებლო მაგალითს წარმოადგენს საფრანგეთის გამოცდილება, სადაც ქვეყნის ქალაქთმშენებლობითი პოლიტიკა მიმართულია შედარებით მცირე, მაგრამ პერსპექტიული ქალაქების ფინანსური სტიმულირებისაკენ, რაც უკავშირდება მოსახლეობის მიგრაციული ნაკადების შეჩერების მიზანს. ამ მიზნის მისაღწევად ქვეყნის ტერიტორიის მასშტაბით, მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება პერიფერიულ, ყველაზე ნაკლებად განვითარებულ რეგიონებში მნიშვნელოვანი მიზიდულობის ცენტრების – „წონასწორობის მეტროპოლიების“ – შექმნის შესახებ. მნიშვნელობის მიხედვით მისი ქვედა დონეა „მიზიდულობის პოლუსები“, ანუ ისეთი ქალაქები, რომლებიც წარმოადგენს სოციალურ-ეკონომიკურ ცენტრებს თავისი გავლენის ზონებით. ამგვარი რეგიონული პოლიტიკის შედეგად განისაზღვრა პერიფერიული და შუალედური ზონები უფრო აქტიური სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტიმულირებით.

ამრიგად, ევროპის განვითარებულ ქვეყნებში მიმდინარეობს სახელმწიფო დონეზე ინტეგრალური ურბანიზაციის ყველაზე ხელსაყრელი სივრცითი ფორმების ძიების მცდელობა. ამისათვის განიხილება განსახლების ხაზოვანი და კვანძური სტრუქტურები, რომლის მეშვეობითაც შესაძლებელია ურბანული ტერიტორიის გაფართოების პროცესის ქოტურ გამოვლინებათა დაძლევა.

საინტერესოა ტერიტორიული დაგეგმვის სისტემის ორგანიზაციის გერმანიის მაგალითი. ტერიტორიული დაგეგმვის ორგანიზაციაზე გავლენას ახდენს სახელმწიფო მართვის ფედერალური სტრუქტურა, სადაც მოქმედებს „კოოპერაციული ფედერალიზმი“ რეგიონული პოლიტიკა დაფუძნებული ვერტიკალურ (ფედერაციასა და მიწებს შორის) და ჰორიზონტალურ (ფედერაციაში შემავალ მიწებს შორის) კოოპერაციაზე.

საერთაშორისო ინტეგრაციის პირობებში საქართველოსთვის რეგიონული დაგეგმვის სასარგებლო მაგალითს წარმოადგენს შემდეგი შედეგები:

- ტერიტორიული დაგეგმვის გაგება, როგორც სახელმწიფო „დაკვეთა“, მიმართული ბუნებრივი რესურსების რაციონალურ და ეკონომიურ გამოყენებაზე, ასევე რეგიონული განვითარების სოციალურ-ეკონომიკური უთანაბრობის აღმოფხვრაზე;
- ცენტრალური სახელმწიფო ორგანოს შექმნა ტერიტორიული დაგეგმვის ორგანიზაციისა და მართვის ფუნქციებით;
- ტერიტორიული დაგეგმვის საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფა.

დისერტაციის შემდეგი ქვეთავია **„საქართველოს სამხრეთი რეგიონების ბუნებრივ-გეოგრაფიული და სოციალურ-ეკონომიკური ანალიზი“**.

რომელიც, თავისმხრივ შედგება ქვეთავებისაგან:

- საქართველოს სამხრეთ რეგიონში არსებული მდგომარეობის კვლევა (საველე ექსპედიციების შედეგებზე დაყრდნობით);
- სამცხე-ჯავახეთის მოსახლეობის ურბან-სოციოლოგიური კვლევა რეგიონულ განვითარებასთან მიმართებაში;

- საქართველოს სამხრეთი რეგიონების ბუნებრივი და სოციალურ-ეკონომიკური პოტენციალი.

საქართველოს სამხრეთ რეგიონებში ჩატარებული ექსპედიციების მასალები მოიცავს ისეთ საკითხებს, რომელთა გამოვლენა შეუძლებელი იქნებოდა მხოლოდ კამერული მუშაობით. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს ურბანიზაციის პროცესი აქტიურ ფაზაშია შესული, ის სრულებით არ ვრცელდება „სამხრეთი ღერძის“ რეგიონების უმეტესი ქალაქებისა და დასახლებების სოციო-კულტურულ თუ ეკონომიკურ გარემოზე. უფრო მეტიც, აქ მკვეთრად გამოხატული ყოფითი და მეურნეობის არქაული ფორმები შეინიშნება; ამ კატეგორიის დასახლებათა არამიმზიდველობაზე მიანიშნებს მიტოვებული სახლების შემაშფოთებელი რაოდენობა, რაც მიგრაციის მაღალ დონეზე მეტყველებს. ამიტომაც ეს ქალაქები და დასახლებები ხასიათდება უმნიშვნელო როლით განსახლების სისტემის მდგრადობის მიღწევაში მონაწილეობის თვალსაზრისით. ამ გარემოებას განსაკუთრებით ხელს უწყობს დასახლებათა შორის სუსტი ფუნქციურ-გეგმარებითი კავშირები;

თუმცა, აქვე ავლნიშნავთ, რომ პოზიტიურ ძვრებს შორის მნიშვნელოვანია გზების მშენებლობა-რეაბილიტაციის უკვე დასრულებული და მიმდინარე პროექტები. სამხრეთ რეგიონებში არსებული ეპოქალური მნიშვნელობის ისტორიული ძეგლების, კულტურული მემკვიდრეობის კერებისა და რეგიონში არსებული უნიკალური ლანდშაფტების, ეკოსისტემების, მრავალფეროვნება მეტყველებს სამხრეთი რეგიონების განვითარების უდიდეს პოტენციალზე.

ურბან-სოციოლოგიური კვლევამ გამოავლინა სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში მცხოვრებ უმცირესობათა ქვეყნის პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ცხოვრებაში სრულფასოვანი ინტეგრაციის შემაფერხებელი ფაქტორები. საინტერესო იყო იმის გაგება, თუ რა ზეგავლენას ახდენს ცენტრალური ხელისუფლების მიმდინარე პოლიტიკა, ინფრასტრუქტურის, ეკონომიკის და განათლების სფეროებში მოცემული რეგიონის ეროვნულ უმცირესობათა ინტეგრაციის პროცესზე. კვლევისას განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო

ადგილობრივი თემებისათვის ყველაზე უფრო მტკივნეული და მწვავე პრობლემების იდენტიფიკაციას.

კვლევის შედეგად გამოვლინდა სამცხე-ჯავახეთის რეგიონის ეკონომიკასა და ინფრასტრუქტურასთან დაკავშირებული პრობლემები:

- რეგიონული და მუნიციპალური საგზაო ინფრასტრუქტურის არაადეკვატური მდგომარეობა (კვლევის ჩატარების მომენტისათვის);
- სარკინიგზო ინფრასტრუქტურის უმოქმედობა;
- უმუშევრობის მაღალი მაჩვენებელი;
- მოსახლეობის შემოსავლების დაბალი დონე;
- რეგიონიდან საზღვარგარეთ ადამიანების მიგრაცია (სეზონური მიგრაცია, სასწავლებლად, სამუშაოდ და ა.შ).

კვლევის შედეგების მიხედვით, ეროვნული უმცირესობების ინტეგრაციის პროცესი დაჩქარდება, თუ რეალურად განხორციელდება რეგიონთაშორისი ფუნქციურ-გეგმარებითი კავშირების გამაძლიერებელი შესაბამისი საგზაო ინფრასტრუქტურის მშენებლობა-რეაბილიტაცია, იარსებებს საქართველოში ცხოვრებისა და საქმიანობის ხელშემწყობი პირობები. ამ მდგომარეობის გათვალისწინებით, ინიციატივები, რომლებიც მიზნად ისახავს მთლიანად სამცხე-ჯავახეთის რეგიონის ინფრასტრუქტურის რეაბილიტაციას და რეგიონულ სატრანსპორტო ქსელებთან შემდგომ ინტეგრაციას, მნიშვნელოვანი წინგადადგმული ნაბიჯია ქვეყნის ეროვნული ინტეგრაციისაკენ მიმართული ძალისხმევის გაძლიერებისთვის.

დისერტაციის შემდგომი ქვეთავი ეძღვნება რეგიონის სოციალურ-ეკონომიკური მაჩვენებლების კვლევას, ძირითადი თავისებურებები რომლებიც საქართველოს სამხრეთ რეგიონებში ვლინდება არის მოსახლეობის ეთნიკური შემადგენლობა და დემოგრაფიული მაჩვენებლები.

ქვემო ქართლის მოსახლეობის ეთნიკურ შემადგენლობაში ქართველებისა და აზერბაიჯანელების წილი თითქმის თანაბარია, შესაბამისად 44.71% და 45.14%. შემდეგ მოდიან სომხები 6.39%-ით და

ბერძნები 1.49%. **სამცხე-ჯავახეთში** სომხური მოსახლეობის რაოდენობა 54.60%-იანი წილით ძალზე მაღალია, ხოლო ქართული მოსახლეობა 43.35%-ია. ეთნო-დემოგრაფიული ვითარების თვალსაზრისით გამოირჩევა ჯავახეთი, სადაც **ნინოწმინდის** მოსახლეობის 95.8% და **ახალქალაქის** 94.3% წარმოადგენს ეთნიკურ სომხებს. **მთიან აჭარაში** ქართველების ხვედრითი წილი მოსახლეობის საერთო რაოდენობაში 83%-ს შეადგენს.

საქართველოს სამხრეთი რეგიონები, ძირითადად, აგრარული რეგიონებია. განსხვავებით სხვა რეგიონებისაგან, აქ სოფლის მეურნეობის პროდუქცია ძირითადად საკუთარი მოხმარებისთვის იწარმოება.

ქვემო ქართლის და სამცხე-ჯავახეთის რეგიონებში, სოფლის მეურნეობაში დასაქმება შეადგენს, შესაბამისად, 62% და 78%-მდე. აქედან გამომდინარეობს, რომ სხვა სექტორებს რეგიონის ეკონომიკაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა არ გააჩნიათ. მთიან აჭარაში სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულთა რაოდენობა შეადგენს 46,3%. სოფლად კითვითდასაქმება დაბალი ეფექტიანობითა და შემოსავლების სიმცირით გამოირჩევა.

განსახლების „სამხრეთი ღერძის“ შემადგენელი რეგიონები ფლობს უნიკალურ ტურისტულ-რეკრეაციულ რესურსებს, და, აქედან გამომდინარე, უდიდესი ტურისტული პოტენციალი გააჩნიათ. ამასთანავე განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ტურიზმის შემდეგი სახეობების განვითარებას.

- კულტურული ტურიზმი (ისტორია, ხუროთმოძღვრება, ხელოვნება, ხალხური რეწვა, რელიგიური ტურები);
- კურორტებზე დასვენება;
- ეკოტურიზმი (ფრინველებზე დაკვირვება);
- ნადირობა და თევზჭერა;
- სათავგადასავლო ტურიზმი;
- აგროტურიზმი, მათ შორის – ადგილობრივი სამზარეულოს ტურები;
- სამედიცინო ტურები (ბალნეოლოგიური კურორტები მინერალური წყლებით, გოგირდის აბანოები და ა. შ.)

- საქმიანი და პროფესიული ტურიზმი;
- სპორტული ტურიზმი (ალპინიზმი, ჯომარდობა და სხვა).

შემდეგ ქვეთავს წარმოადგენს „საქართველოს განსახლების სისტემის სამხრეთის ღერძის განვითარების ფუნქციურ-სივრცითი ხედვა.“

- საქართველოს განსახლების სამხრეთის ღერძის ჩამოყალიბება-განვითარების SWOT ანალიზი;
- სამხრეთ საქართველოს გეგმარებითი რეგიონების გამოყოფა და განვითარების სტრატეგიის შემუშავება;
- განსახლების სამხრეთი ღერძის სივრცით-გეგმარებითი უზრუნველყოფა.

ცხრილი 1. საქართველოს განსახლების სამხრეთის ღერძის ჩამოყალიბება-განვითარების SWOT ანალიზი

S ძლიერი მხარეები	W სუსტი მხარეები
_ ხელსაყრელი გეოპოლიტიკური მდებარეობა;	_ სივრცითი მოწყობის დოკუმენტაციის არარსებობა.
_ მიწის მაღალი ბიოპროდუქტიულობა;	_ არ არსებობს დასახლებათა მიწათსარგებლობის გეგმები;
_ საგზაო ინფრასტრუქტურის მშენებლობა-რეაბილიტაციის მიმდინარე სამუშაოები;	_ ბუნებრივი რესურსების არარაციონალური ათვისება და გამოყენების ფორმები, რაც გამოიწვევს ბუნებრივი გარემოს ან რესურსების დეგრადაციას.
_ უნიკალური ბუნებრივ-კლიმატური პირობები;	_ ზამთრის მძიმე კლიმატური პირობები ტრანსპორტისათვის;
_ ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობისა და უნიკალური ტურისტული პოტენციალის არსებობა;	_ სატრანსპორტო საშუალებების გადაადგილების სეზონური შეზღუდვა ან შეზღუდული სახეობების გატარება;
_ უნიკალური ბუნებრივი რესურსები;	_ terra incognita, საზოგადოების ცნობიერების პერიფერიაზე;
	_ არადადამაკმაყოფილი დემოგრაფიული ვითარება;
	ტერიტორიების არსებობა საშიში გეოდინამიური პროცესებით;
O შესაძლებლობები	T საფრთხეები
_ ქვეყნის სივრცით-გეგმარებითი ინტეგრაცია;	_ პოლიტიკური რისკები;
_ საავტომობილო სატრანსპორტო	_ ეკოლოგიური წონასწორობის

მომსახურების გაუმჯობესება	დარღვევის რისკი;
– ბათუმი – ადიგენი – ახალციხის. – ქუთაისი-ადიგენი-ახალციხის გზების რეაბილიტაციის სტიმულირება;	– საგზაო მოძრაობის გაზრდილმა მოცულობამ შესაძლოა გამოიწვიოს რეგიონისთვის ენდემური ჯიშების პოპულაციების შემცირება;
– პირდაპირი სარკინიგზო მიმოსვლა აზერბაიჯანთან, სომხეთთან, სამომავლოდ თურქეთთან;	– მოსახლეობის მიგრაცია;
– ეთნიკური ჯგუფების ჩართვა საქართველოს ერთიან ნაციონალურ სივრცეში;	– დემოგრაფიული სიტუაციის გამძაფრება;
– სამხრეთის ღერძში `ჩათრეული` რეგიონების ურბანიზება;	– გეოდინამიური პროცესების კიდევ უფრო დამძიმება;
– ეკონომიკის გამოცოცხლება;	– ინფრასტრუქტურული პროექტების გახანგრძლივება.
– თურქეთის საზღვრიდან ან ბათუმის პორტიდან მანძილის შემცირება ტრანზიტული მგზავრთნაკადებისათვის;	
– ზემო აჭარისა და სამცხე-ჯავახეთის რეგიონების ჩაწერა საქართველოს მოსახლეობის დიდი ნაწილის „მენტალურ რუკაში“;	
– ტურიზმის განვითარება: კულტურული ტურიზმი, ეკო-ტურიზმი, გადამფრენ ფრინველებზე დაკვირვება (birdwatching), რეკრეაციული და დასვენების ტურიზმი, სამკურნალო ტურიზმი, აგრო-ტურიზმი, სამონადირეო ტურიზმი, საცხენოსნო ტურიზმი.	
– სამცხე-ჯავახეთის პროდუქციის გატანის ხელშეწყობა შიდა და უცხოურ ბაზარზე;	
– დაცული ტერიტორიების განვითარების წინაპირობები და ეკოლოგიური დერეფნის ფორმირების შესაძლებლობები;	
– ადგილობრივი მოსახლეობის მობილურობის გაზრდა და დასაქმება;	
– სამთო-სათხილამურო სპორტის გავრცელება (ბემუმი);	
– სასოფლო-სამეურნეო ნატურალური და ეკოლოგიური პროდუქციის წარმოება და მისი რეალიზაციის შესაძლებლობა;	
– უცხოური ინვესტიციების ზრდა	

ზემოთმოყვანილი, ერთის მხრივ, ძლიერი მხარეებისა და შესაძლებლობების განვითარება, ხოლო მეორე მხრივ, სუსტი მხარეებისა და საფრთხეების შერბილება შესაძლებელია მხოლოდ ერთიანი რეგიონული პოლიტიკის შემუშავებისა და მისი შემადგენელი ნაწილის, ერთიანი გეგმარებითი დოკუმენტის - განსახლების „სამხრეთის ღერძის“ გენერალური სქემის ფარგლებში. მიგვაჩნია, რომ ეს ამოცანა უნდა დადგეს საქართველოს განვითარების პრიორიტეტების მაღალ საფეხურზე.

აქედან გამომდინარე, თანამედროვე ხედვებზე ორიენტირებული სივრცითი წესრიგის დამყარების, ტერიტორიული ერთიანობისა და მდგრადი განვითარების უზრუნველყოფის მიზნით, მიზანშეწონილად ჩავთვალეთ საქართველოს სამხრეთ მთიანეთის - ქვემო ქართლი, თრიალეთი, ჯავახეთი, სამცხე, მთიანი აჭარა, ხელვაჩაურის მუნიციპალიტეტი - გამოყოფა, ერთიან გეგმარებით რეგიონად გაერთიანება და მისი ინსტიტუციონალიზაცია.

სწორედ ამ გეგმარებითი ერთეულის ფარგლებში შესაძლებელია განსახლების ერთიანი, დაბალანსებული რეგიონული პოლიტიკისა და სივრცით-ტერიტორიული დაგეგმვის უზრუნველყოფა საქართველოს კანონის „სივრცითი მოწყობისა და ქალაქთმშენებლობის საფუძვლების შესახებ“ (მუხლი 2, პუნქტი თ) უშვებს ამგვარი რეგიონის არსებობის შესაძლებლობას. კანონის თანახმად, გეგმარებითი რეგიონი წარმოადგენს „... სპეციალური სივრცით-ტერიტორიული ამოცანების გადასაწყვეტად ფორმირებული რაიონების ტერიტორიების ერთობლიობას“. გეგმარებით რეგიონს უნდა მიენიჭოს განსაკუთრებული სივრცით-ტერიტორიული რეგულირების სტატუსი და, ამასთანავე, გეგმარებითი რეგიონისათვის შესამუშავებელია სივრცითი მოწყობის სქემა.

ამრიგად „სამხრეთი ღერძის“ ტერიტორიული მოწყობისა და განვითარების კონცეფციაში განისაზღვრა ტერიტორიული ორგანიზაციის ძირითადი ელემენტები: რეგიონი და განვითარების ღერძები, განიხილება განსახლების ხაზოვანი და კვანძური სტრუქტურების სხვადასხვა მოდიფიკაცია და, ამასთანავე, სამხრეთი რეგიონების მუნიციპალური

დონის ქალაქგეგმარებითი ერთეულები, რომელთა უმეტესობა გეგმარებითი სტრუქტურის ერთ-ერთი შემადგენლის - კომუნიკაციური კარკასის - განსახლების გამჭოლი სამხრეთი ღერძის გასწვრივ ქმნიან უწყვეტ, სივრცობრივად ერთიან სისტემას. „სამხრეთი ღერძის“ გააქტიურების კვალდაკვალ მათ მუნიციპალურ სივრცეში ჩამოყალიბდება შესაბამისი ურბანული ხარისხი, რომელსაც დისერტაციაში წარმოვადგენთ პერსპექტიული ქალაქგეგმარებითი წარმონაქმნის – განსახლების სისტემის „ურბანიზებული დერეფნის“ სახით. „ურბანიზებული დერეფანი“, თავის მხრივ, აერთიანებს სხადასვა სტრუქტურულ ერთეულებს, რომლებიც უშუალო კავშირში არიან განსახლების სისტემის განვითარების სამხრეთ ღერძთან.

დისერტაციაში სოციალურ-ეკონომიკური ანალიზისა და ტერიტორიის რესურსების შეფასების საფუძველზე გამოვლენილია თითოეული გამოყოფილი ტერიტორიული ერთეულის კონკურენტული უპირატესობები, მკაფიოდაა დაფიქსირებული ის პრიორიტეტები, მიზნები და ამოცანები, რომლებიც საფუძველად უნდა დაედოს რეგიონების სწრაფ განვითარებას და მათ მდგრად ფუნქციონირებას.

ძირითადი ორიენტირები, რომლისკენაც უნდა იქნას მიმართული სამხრეთ საქართველოს რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკა და სივრცით-ტერიტორიული დაგეგმვა თანამედროვე ეტაპზე, ჩვენი აზრით, შეიძლება შემდეგნაირად ჩამოყალიბდეს:

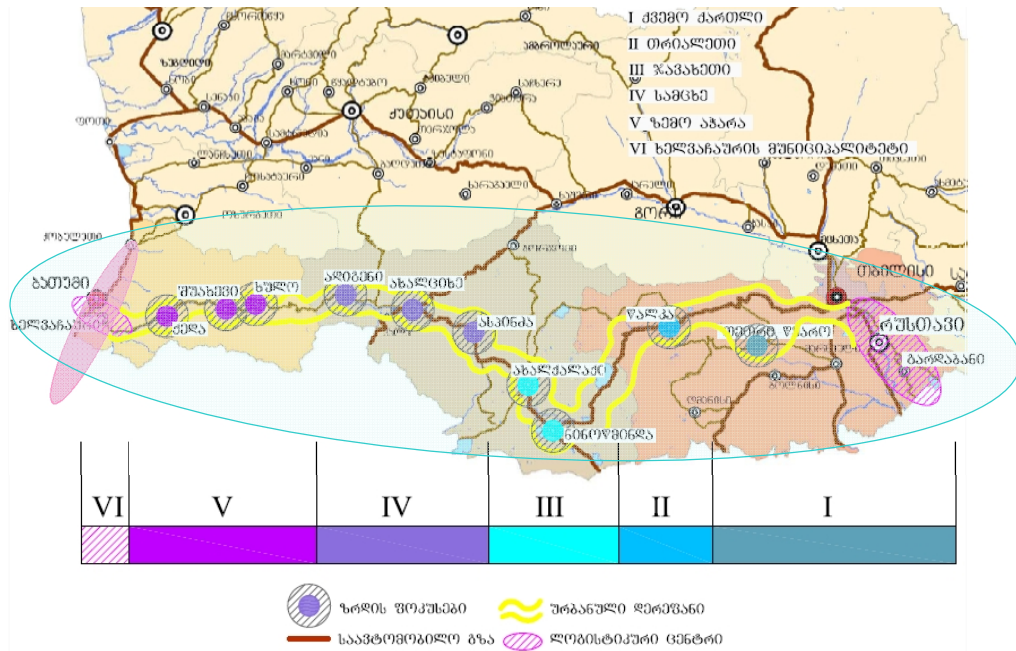
- „გეგმარებითი რეგიონის“ სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის სრულყოფა ერთიანი სატრანსპორტო ქსელის ფორმირების მიზნით;
- განსახლების სამხრეთი ღერძის საკვანძო ქალაქებისა და დაბების (ბოლნისი მადნეულის კონურბაცია - თეთრი წყარო - წალკა - ნინოწმინდა - ახალქალაქი - ასპინძა - ახალციხე - ადიგენი - ხულო - შუახევი - ქედა - ხელვაჩაური) გააზრება „ურბანული ზრდის ფოკუსების“ სახით, შესაბამისი ხელშემწყობი საკანონმდებლო ბაზისა და საინვესტიციო კლიმატის შექმნით;

- საქართველოს განსახლების სამხრეთი ღერძის გასწვრივ „ურბანული ღერეფნის“ ჩამოყალიბება განვითარებული ცენტრალური ფუნქციების მატარებელი მრავალფეროვანი ობიექტების ჯაჭვით, რომლის ფუნქციონირების ეფექტურობა მნიშვნელოვნად იქნება დაკავშირებული შემადგენელი ნაწილების უწყვეტ მონაცვლეობაზე;
- განსახლების სივრცეში განაშენიანებულ ნაწილებს შორის არსებული ტერიტორიების „ხორცშესხმა“ და თვით დასახლებათა გაძლიერება დისერტაციაში წარმოდგენილი დამატებითი ფუნქციებით (სერვისული ფუნქციები, ტურიზმის სხვადასხვა სახეობები, რეკრეაცია და სხვა);
- განსახლების გამჭოლ სატრანსპორტო არტერიებზე, ტრანსსასაზღვრო ტერიტორიებზე, საერთაშორისო მნიშვნელობის, თანამედროვე ტექნოლოგიებით აღჭურვილი, მაღალი დონის ლოგისტიკური, სასაწყობო, დამახარისხებელი (შესაძლოა საბაჟო) ტერმინალების, სადისტრიბუციო ცენტრების შექმნა;
- განსახლების ურბანიზირებული ღერეფნის ახალი, მძლავრი საერთაშორისო დანიშნულების რეკრეაციული, სატრანსპორტო, ლოგისტიკური და სხვა ფუნქციებით გამაგრება და მათი განვითარება მიზანშეწონილია მხოლოდ განსახლების მასშტაბში,
- მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელშეწყობა და მათ მიმართ დაბალანსებული პოლიტიკის გატარება;
- სერვისული სექტორის განვითარება;
- ფინანსური დახმარება სუბსიდიების სახით კონკრეტული პროექტების რეალიზაციისათვის;
- უცხოური კაპიტალის მოზიდვა.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, განსახლების „სამხრეთი ღერძის“ სივრცით-გეგმარებითი უზრუნველყოფა წარმოგვიდგება შემდეგი საკვანძო ფუნქციებისა და სტრუქტურული ერთეულების განვითარების სახით: (იხ. სქემა 3.)

I. ქვემო ქართლი - რუსთავი-გარდაბნის ურბანიზებული ზონა, მძლავრი მულტიმოდალური ლოგისტიკურ-გამანაწილებელი პოლიფუნქციური კვანძი - „კარიბჭე“ და „სამხრეთი ღერძის“ აღმოსავლეთი პორტალი – სოფლის მეურნეობის, მრეწველობა და თანამედროვე ტექნოლოგიების განვითარება.

სქემა 3. განსახლების სამხრეთი ღერძის სივრცით-გეგმარებითი უზრუნველყოფა

II. თრიალეთი - სამენი მასალების, დეკორატიული ბუნებრივი ქვის მოპოვება, სოფლის მეურნეობის სხვადასხვა დარგების, ენერგეტიკის, ტურიზმის სახეობების განვითარება;

III. ჯავახეთი - დაცული ტერიტორიების სისტემის დაარსება, მრეწველობის, სოფლის მეურნეობის, ტურიზმის, ტრანსსასაზღვრო ზონების ორგანიზება;

IV. სამცხე – ხე ტყის ინდუსტრიის, სოფლის მეურნეობის, თევზჭერა, აგროინდუსტრიის, ტურიზმის მრავალი სახეობის განვითარება;

V. ზემო აჭარა – უნიკალური კულტურული ლანდშაფტის დაცული ტერიტორიების სისტემაში ჩართვა და განვითარება, ტურიზმის

განვითარება, ბემუშში სამთოსათხილამურო კურორტის მშენებლობა, აგრომრეწველობის განვითარება;

VI. ბათუმი-ხელვაჩაურის ზონა თურქეთის საზღვარზე გასვლით - ხელვაჩაურის ურბანული პოლიფუნქციური კვანძი - „კარიბჭე“, განსახლების სამხრეთ ღერძის დასავლეთის პორტალი, სადაც, ასევე, იქმნება მძლავრი ლოგისტიკური ცენტრი.

ამრიგად, დისერტაციაში საქართველოში მიმდინარე ტერიტორიული დეცენტრალიზაციის ტენდენციების კვალდაკვალ კონცეპტუალურ დონეზე განიხილება ერთ-ერთი მაკრორეგიონული დონის - სამხრეთი გეგმარებითი რეგიონის - სოციალურ-ეკონომიკური და სივრცით-ტერიტორიული განვითარების სტრატეგიის შემუშავება, როგორც საქართველოს განსახლების ერთიანი ნაციონალური სისტემის მნიშვნელოვანი შემადგენელი ელემენტისა, ურომლისოდაც შეუძლებელია დასახლებათა განვითარების რეგულირების გეგმის სრულფასოვანი წარმოდგენა.

სქემა 4. საქართველოს ტერიტორიულ-ადმინისტრაციული მოწყობა და განსახლების სისტემა

დისერტაციის მესამე თავში წარმოდგენილია შემაჯამებელი დასკვნები და რეკომენდაციები, რომლებიც შემდეგში მდგომარეობს:

1. საქართველოს განსახლების სისტემის პრობლემატიკა წარმოადგენს ქვეყნის კომპლექსური უსაფრთხოების ერთიანი სისტემის მნიშვნელოვან კომპონენტს.
2. განსახლების სისტემის დომინანტური ვექტორები შეიცვალა ჩრდილო-სამხრეთის სივრცითი მიმართულებიდან აღმოსავლეთ-დასავლეთის მიმართულებაზე; სავარაუდოა, რომ ახლო მომავალში ეს მდგომარეობა არსებითად არ შეიცვლება.
3. სამხრეთ საქართველოს განსახლების სისტემა არ პასუხობს ახლებურ გამოწვევებს როგორც ქვეყნის ინტეგრაციის თვალსაზრისით, ისე აღმოსავლეთ-დასავლეთის სივრცითი მიმართულების ფუნქციურ გეგმარებითი გაძლიერების მხრივ.
4. სამხრეთ საქართველოში განხორციელებული, მიმდინარე და დაგეგმილი მსხვილი ინფრასტრუქტურული პროექტები ნაკლებადაა თავსებადი სივრცით-ტერიტორიულ დაგეგმვის ინტერესებთან, უწინარესად, ამ ინტერესების ამსახველ საპროექტო დოკუმენტაციის არ არსებობის გამო.
5. საქართველოს განსახლების ერთიანი ნაციონალური სისტემის ფუნქციურ-გეგმარებითი რეორგანიზაციის მნიშვნელოვან ამოცანას წარმოადგენს განსახლების სამხრეთის ღერძის სივრცით-გეგმარებითი უზრუნველყოფა.
6. მიზანშეწონილია „სამხრეთ საქართველოს რეგიონის“ გამოყოფა და ინსტიტუციონალიზაცია. ამ რეგიონში შესაყვანია ქვემო ქართლი, თრიალეთი, ჯავახეთი, სამცხე, ზემო აჭარა, ხელვაჩაურის მუნიციპალიტეტი.
7. საქართველოში მიმდინარე მსხვილმასშტაბური დარგობრივი (ინფრასტრუქტურული) პროექტები არ ისახება სივრცით-

ტერიტორიული გეგმების ფორმატში, რაც რისკების შემცველია ამ პროექტების მდგრადობისა და თავსებადობის თვალსაზრისით.

8. განსახლების სამხრეთის ღერძის საკვანძო ქალაქებისათვის (ბოლნისი/თეთრიწყარო-წალკა-ნინოწმინდა-ახალქალაქი-ასპინძა-ახალციხე-ადიგენი-ხულო-შუახევი-ქედა-ხელვაჩაური) გასააზრებელია „ურბანული ზრდის ფოკუსების“ სახით, შესაბამისი ხელშემწყობი საკანონმდებლო ბაზისა და საინვესტიციო კლიმატის შექმნით.
9. ქვეყნის რეგიონალიზაციის კვალდაკვალ, ტერიტორიის მართვისა და განსახლების ამოცანების გადასაწყვეტად დასასმელია ქვემო ქართლის განსახლების სისტემის მორგანიზებელი ქალაქ-ცენტრის ლოკალიზაციის საკითხი. დისერტაციაში ამგვარ რეგიონულ ცენტრად, დანარჩენი ტერიტორიის მიმართ მეტ-ნაკლებად თანაბრად განთავსებული ქ. ბოლნისი მოიაზრება;
10. რეგიონის სრულფასოვანი მეურვეობის მიზნით დასასმელია ქ. ბოლნისისა და რეგიონში შემავალი მუნიციპალური ცენტრების ერთმანეთთან დამაკავშირებელი საგზაო ინფრასტრუქტურის მშენებლობა-რეაბილიტაციის საკითხი (განსაკუთრებით ეს ეხება ქ. ბოლნისსა და ქ. თეთრიწყაროს დამაკავშირებელ მონაკვეთს).
11. მთიან აჭარაში არსებული გეოეკოლოგიური ვითარების ანალიზი კიდევ უფრო ამყარებს ახალი დაცული ტერიტორიების შექმნის აუცილებლობას, რას ხელს შეუწყობს მცენარეული საფარის თვითაღდგენას და გეოდინამიური პროცესების რეგულირებას.
12. განსახილველია ზემო აჭარის, როგორც უნიკალური კულტურული ლანდშაფტის, დაცული ტერიტორიების სისტემაში ჩართვის საკითხი, მისთვის სათანადო სტატუსის მინიჭებით.
13. საავტომობილო გზის განსახლების სამხრეთის ღერძში ჩართვის მიზნით, შესამუშავებელია მისი რეკონსტრუქციისა და ექსპლუატაციის კონცეფცია.
14. გადასახედია შიდასახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის გზების სტატუსის მინიჭებისათვის საჭირო მახასიათებლები; სახელდობრ, ტექნიკური

მდგომარეობის, გრძივი და განივი პროფილების, მოხვევის რადიუსების და სხვა მახასიათებლების თვალსაზრისით.

15. რკინიგზის მარშრუტების დივერსიფიცირების მიზნით, დასასმელია საკითხი ღერძის მონაკვეთის - „ახალქალაქი-ასპინძა-ახალციხე“ ტექნიკურ-ეკონომიკური დასაბუთების თაობაზე.
16. ფუნქციურ გეგმარებითი პოზიციებიდან გასააზრებელია სამხრეთის ღერძის „შესვლა - გამოსვლაზე“ (ქ. რუსთავი-გარდაბნის მიდამოები და ხელვაჩაურის მუნიციპალიტეტებში) მსხვილი მულტიმოდალური ლოგისტიკურ-გამანაწილებელი კვანძების ფუნქციურ-გეგმარებითი ორგანიზება.
17. გასათვალისწინებელია მსხვილი ინფრასტრუქტურული ობიექტების გავლენა „ჩათრეული“ ქალაქების სივრცით-გეგმარებით სტრუქტურაზე (მაგალითად, ყარსი-ახალქალაქის რკინიგზის გავლენა ქ. ახალქალაქის ფუნქციურ-სივრცითი განვითარების პირობებზე).
18. განსახლების სამხრეთის ღერძის გასწვრივ არსებული ტერიტორიის გარკვეული ნაწილი წარმოდგენილია ბუნებრივი ლანდშაფტებით, რაც რეკრეაციული მეურნეობის, დაცული ტერიტორიების, ბუნებათსარგებლობის სპეციფიკური ფორმების და სამეცნიერო მიმართულებების განვითარების მნიშვნელოვანი წინაპირობაა;
19. საქართველოს სამხრეთ რეგიონებში შემავალი დაცული ტერიტორიების ახალი ქსელის ფორმირება ყოველმხრივ უნდა ითვალისწინებდეს ადგილობრივი მოსახლეობის სასიცოცხლო და ქვეყნის მდგრადი განვითარების ინტერესებს;
20. განსახლების სამხრეთის ღერძში შემავალი დასახლებათა მოსახლეობის მიგრაციისა და დეპოპულაციით თავიდან აცილების მიზნით შესამუშავებელია მიზანმიმართული სოციალურ-ეკონომიკური და საკანონმდებლო პოლიტიკა;
21. განსახლების სამხრეთის ღერძის საავტომობილო გზის სატრანსპორტო-საკომუნიკაციო სირთულეების გაანალიზებისა და ევროპის მაღალმთიანი რეგიონების გამოცდილების შესწავლის

გათვალისწინებით შესამუშავებელია ხულოს მუნიციპალიტეტში, გოდერძის უღელტეხილზე, გვირაბების მშენებლობის წინადადებები;

22. სივრცით-ტერიტორიული განვითარების გეგმაზე მუშაობის დაწყებამდე გასაშლელია საჯარო განხილვა, ყველა დაინტერესებული მხარის მონაწილეობით.

ზემოხსენებული დასკვნები აყალიბებს ძირითად რეკომენდაციას: საქართველოს განსახლების ნაციონალური სისტემის „სამხრეთის ღერძის“ პრაქტიკულ ჩამოყალიბებას წინ უნდა უსწრებდეს მისი სივრცით-ტერიტორიული განვითარების გეგმა.

ნაშრომის აპრობაცია. სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი დებულებები და შედეგები გამოქვეყნებულია სამეცნიერო სტატიების სახით.

გამოქვეყნებული ნაშრომებისა და მიღებულ კონფერენციებში მონაწილეობის ჩამონათვალი:

1. ვარდოსანიძე ვ., ჩხეიძე ნ. საქართველოს განსახლების „სამხრეთის ღერძის“ ფუნქციურ გეგმარებითი ხედვის საკითხისათვის. თბილისი: ინტელექტი. 2010, #2(37), გვ. 185-190;
2. ჩხეიძე ნ. სამცხე-ჯავახეთის მოსახლეობის ურბანულ-სოციოლოგიური კვლევის შედეგები რეგიონულ განვითარებასთან მიმართებაში. მეცნიერება და ტექნოლოგიები. თბილისი: 2010, #7-9, გვ. 105-110;
3. Chkheidze N., Metreveli E. The Role of the Transportation Infrastructure in Overcoming Regional Isolation. Case of Samtskhe-Javakheti. Georgian National Academy of Sciences, Bulletin, 2010, vol.4, no.2, pp.180-184;
4. Чхеидзе Н. Схема Пространственно-Территориального Планирования Южных Регионов Грузии – Неотъемлемая Часть Социально-Экономического Развития. Georgian Engineering News (GEN). 2010, 3, 10, ст.92-94;
5. “Regarding the development of South (alternative) transportation-communication direction in Georgia.” საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის 2009 წლის 77-ე ღია სამეცნიერო-ტექნიკურ კონფერენცია. მოხსენების რეზიუმე წარმოდგენილია კონფერენციის თეზისების კრებულში. აღნიშნულმა ნაშრომმა დაიმსახურა მაღალი შეფასება და დაჯილდოვდა II ხარისხის დიპლომით,
6. „გეოპოლიტიკური ფაქტორებისა და რეგიონული ინფრასტრუქტურული პროექტების გავლენა საქართველოს განსახლების სისტემის ფორმირებაზე“. საქართველოს ტექნიკური

უნივერსიტეტის 78-ე ღია საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია. მოხსენების რეზიუმე წარმოდგენილია კონფერენციის თეზისების კრებულში. წარმოდგენილმა მისმა ნაშრომმა დაიმსახურა მაღალი შეფასება და დაჯილდოვდა II ხარისხის დიპლომით,

7. „Нынешнее состояние участка транспортного коридора ГУАМ”. საერთაშორისო კონფერენცია “GUAM – TRANSIT”. Baku: 29-30 აპრილი, 2008, მოხსენება გამოქვეყნებულია კონფერენციის კრებულში “GUAM – TRANSIT”; Materials of the international conference; Baku: 29-30 April, 2008.

Resume

Radical change of political and social economic basis in Georgia made even more important problems of resettlement system – in terms of its improvement and sustainability.

As it is widely known in country management practice and urban theory resettlement means territorial distribution of population in country, region or single settlement, which is directly connected to state or public interests as well as requirements of single households or their groups for dwelling, social cultural and engineering technical infrastructure. Accordingly optimization of resettlement system on national level requires consideration of multiple factors – from natural – climate to economic. Sustainability of resettlement system, its flexibility and adaptability to different events became the most important among other factors. There is no doubt that soviet type resettlement system is not able to response to modern challenges of resettlement on territory of Georgia.

One of the most vulnerable specificities of Georgian resettlement system is that, main axis of resettlement countrywide is in fact the only one, from point of view of functional load. This condition is especially reflected on social economic conditions of South Georgian regions and their space territorial development. This part of the country (especially Samtskhe Javakheti region) inherited geographic, political and social isolation that seriously hindered to its territorial integrity and processes of development of statehood and national integration.

Within this context, present dissertation provides functional planning conditions for formation of supporting axes for main one of settlement of Georgia. This functional planning corridor, considered as “East Axes” connects following settlements: Tbilisi – Marneuli – Bolnisi – Tsalka – Ninotsminda – Akhalkalaki – Aspindza – Akhaltsikhe – Adigeni – Khulo – Shuakhevi – Keda – Khelvachauri – Batumi.

One more reason of importance of formation/development of “South Axes” of settlement of Georgia is that it will naturally cause urbanization of depressive regions of Georgia, their involvement in entire national economic space; it will start potential demographic resources of these regions, facilitate to decent

resettlement and consequently to full integration in united Georgian state. It is clear that such integration will not happen by itself; it needs appropriate effort of public institutions, within the frame of realization of complex strategy of resettlement.

Formation/development of “South Axes” of resettlement is facilitated by the factors such as: entry Black Sea through alternative way and idea of development of Baku – Tbilisi – Karsi railway. As a result of functioning transport connections in this direction, distribution of passenger flows and freight flows is expected in direction of Turkey, Armenia and Azerbaijan. While integration of railway networks of Georgia and EU countries will cause basic functional planning and structural changes of the regions involved in the project (as of trans boundary regions).

According to analysis and assessment of influence reconstruction of roads is essential precondition for stopping degradation of mentioned regions and represents basis for their further development. Besides, just rehabilitation of the road is not enough for starting current, difficult process of social economic development. The goal of dissertation is update of regional programmes facilitating to current full scale regional programmes and space territorial planning, which ensures formation of sustainable system of resettlement of Georgia and its regions.

Due to above mentioned, for purpose of establishing space order focused on modern visions, ensuring territorial integrity and sustainable development we considered reasonable consolidation of Georgian South mountain regions – Kvemo Kartli, Trialeti, Javakheti, Samtskhe, Mountain Ajara and Municipality of Khelvachauri in one planning region and its institutionalization.

Namely within this planning unit it is possible to provide united, balanced regional policy and space territorial planning of resettlement, which will be directed to mitigation of functional space isolation and social economic inequality of South region of the country. Georgian law on “Space settlement and basis for urban development” (article 2 paragraph h) allows existence of such region. According to the Law planning region represents territorial unity of territories of districts formed for resolution of special space territorial tasks. Planning region should have special status of space territorial regulation and besides space settlement scheme should be developed for planning region.

Based on deep social economic analyses and assessment of the resources of the territory, competitive advantages of each territorial unit are revealed, indicating priorities, goals and tasks that would become basis for rapid development and sustainable development of the regions.

Main reference points to which South Georgian regional economic policy and space territorial planning should be directed could be stated as following:

- Perfection of transport infrastructure of “planning region” for purpose of development of united transport network;
- Having economic increase focus on key cities of South Axes of resettlement (Bolnisi, Madneuli, Tetrtskaro, Tsalka, Ninotsminda,

Akhalkalaki, Akhaltsikhe, Khelvachauri) by developing appropriate legal basis and investment climate;

- Along South Axes of settlement of Georgia development of “urban corridor” with chain of facilities having developed central functions, effectiveness of functioning of which will significantly be related to continuous interchange of elements;
- Development of sections between developed areas of resettlement and strengthening settlements with additional functions presented in dissertation (service functions, different types of tourism, recreation and so on);
- On transport arteries of settlements, trans boundary territories development of high quality logistics, warehouse, sorting (possible customs) terminals and distribution centers of international importance, equipped with modern technologies;
- Supporting small and medium business with balanced policy;
- Development of service sector;
- Financial support through subsidizing particular projects;
- Raising foreign capital

Due to above mentioned space planning provision of South Axes of resettlement can be presented as following:

- I. Kvemo Kartli – Rustavi Gardabani urban zone, strong multimodal logistic distribution junction – “Gate” and East portal of South Axes – development of agriculture, industry and modern technologies;
- II. Trialeti – digging up construction materials, natural stone, development of different agricultural sectors, energy, tourism;
- III. Javakheti – establishment of system of protected areas, organization of trans boundary zones for agriculture, tourism, industry;
- IV. Samtskhe – development of forestry industry, agriculture, fishery, agro industry, tourism;
- V. Upper Ajara – inclusion in the system of protected areas with unique landscape and development, development of tourism; Beshumi – development of skiing resort, development of agro industry;
- VI. Batumi Khelvachauri zone – Khelvachauri urban poly functional zone – “Gate” – West portal of South Axes of resettlement, strong logistic center will be developed there as well.

Thus, the dissertation provides social economic strategy and space territorial planning for one of micro regional level – south planning region, on conceptual level and in compliance with decentralization trends existing in Georgia. Finally, that will ensure development of unified national system of resettlement in Georgia and regulation of improvement of settlements based on that.